

Chuck KORR a Marvin CLOSE

VÍČ NEŽ JEN HRA

Fotbalem proti apartheidu Napínavý příběh nejen o fotbale

„Úžasné vyprávění o tom, jak důležitý může být sport.“ *The Guardian*
„Obdivuhodná kniha.“ *Independent*

OLYMPIA

VÍC NEŽ JEN HRA

FOTBAL V APARTHEIDU

VÍC NEŽ JEN HRA

FOTBAL V APARTHEIDU

Chuck Korr a Marvin Close

*Mužům na Robben Island a svobodné Jižní Africe,
kterou pomáhali vytvořit*

Předmluva k českému vydání

Fotbal je jako život. Každý den, každý týden nás obohacuje o neopakovatelné zážitky, přináší nám potěšení, radost, smutek i zklamání. Fotbalový fenomén, nejkrásnější hra her, má mimořádnou sílu a vliv. Hrají ho v Japonsku i v Nigérii, v Montevideu i v Dolní Lhotě, do fotbalového míče kopou malé děti, o fotbale diskutují 80-tiletí kmeťi, má obdivovatele a příznivce ve všech společenských sférách, bez rozdílu vzdělání, společenského postavení, barvy pleti, náboženského vyznání či politické orientace.

Mistrovství světa od jejich vzniku v roce 1930 pravidelně zahajují a navštěvují hlavy států. Prezidenti, králové a předsedové vlád však nechybí v hledištích stadiónů ani při jiných fotbalových utkáních. V některých případech jde o společenské konvence, rozhodující většinou ale přicházejí proto, že mají fotbal rádi, že je součástí jejich života, jako významný společenský jev našeho věku.

I v kontextu těchto slov bylo mistrovství světa v Jihoafrické republice zcela specifické. Vždyť ještě před 30-ti lety se hrály fotbalové soutěže v této zemi odděleně, zvlášť pro bělochy a zvlášť pro černochoy. V posledních více než 15-ti letech je však směřování Jihoafrické republiky svobodné, bez rasistického režimu a demokratickou orientaci bez apartheidu měl prezentovat i fotbalový šampionát v roce 2010, konaný poprvé na africké půdě. O jeho mimořádnosti mluvil například i nositel Nobelovy ceny míru a bývalý arcibiskup Desmond Tutu, který v této souvislosti světu sdělil, že „šampionát je pro černochoy podobně důležitý, jako zvolení Baracka Obamy prezidentem USA“. A podobné názory nebyly a nejsou ojedinělé.

Ať tak, či onak, v tomto významném fotbalovém roce, dokázal upoutat pozornost nejenom vynikající fotbal, ale i knížka autorské dvojice Chuck Korr a Marvin Close, která vypráví dosud veřejně neznámý příběh o tom, jak si političtí vězni na zlověstném ostrově Robben Island, nedaleko Kapského města, vymohli v 60. a 70. letech minulého století, právo organizovat a hrát fotbal! Samozřejmě ve volném čase a po těžké dřině v lomu. K vězeňské fotbalové lize postupně přidali i soutěže v dalších sportech, čímž vlastně zorganizovali malou sportovní olympiádu. V příběhu pochopitelně vůbec

nejde o to, které mužstvo kdy zvítězilo, kdo nastřílel nejvíc gólů, či koho vyhlásili za nejlepšího gólmána. Pojednává o čemsi mnohem podstatnějším, o tom, že sport může člověka držet nad vodou i lidsky ve velmi těžkých podmínkách a že vězni si uprostřed neustálého ponižování uchovali důstojnost, zdravý rozum a přiměřené sebevědomí.

Fascinující a mimořádný příběh fotbalové ligy Makana, s perfektní organizační strukturou a dokonce s respektováním pravidel a zásad FIFA, mimo jiné dokresluje význam fotbalu a sportu vůbec, i jako nástroje v boji proti rasismu. Nemohu opomenout, že Makana Football Association měla i disciplinární komisi, jako klíčový fotbalový orgán, který byl poslední a rozhodující instancí ve všech disciplinárních otázkách. Ale na rozdíl od soudní moci, která vězňům svými rozsudky upřela drtivou většinu lidských práv, se však před „fotbalovým soudem“ svých práv dovolali a přesvědčili se, že při sportu se s nimi jedná nejenom podle zásad fair play, ale i spravedlivě a demokraticky.

Za více než 30 let disciplinární praxe v československém a českém fotbale jsem se bohužel setkal i s projevy rasismu. Naštěstí byly spíše ojedinělé než masové, většinou se tak projevovala pouze část problémových skupin diváků. Ale žádné projevy rasové segregace a diskriminace v prostředí sportovních zápolení a pochopitelně i v životě, nelze tolerovat.

Následující stránky této krásné a ojedinělé knížky vás seznámí se skutečnými a silnými lidskými příběhy a věřím, že i povznesou následující slova dlouholetého generálního manažera FC Liverpool Billa Shanklyho: „Někteří lidé si myslí, že fotbal je způsob života a smrti. To já zásadně odmítám. Můžu vás ujistit, že fotbal je mnohem důležitější.“

Velmi rád souhlasím.

Alexander Károlyi
člen výkonného výboru Českého olympijského výboru
dlouholetý předseda Disciplinární komise
Českomoravského fotbalového svazu

Obsah

Předmluva k českému vydání		7
Předmluva		9
Úvod		11
Kapitola první	Apartheid	15
Kapitola druhá	Cena za odpor	33
Kapitola třetí	Boj za vězeňská práva	49
Kapitola čtvrtá	Fotbal je třeba zorganizovat	67
Kapitola pátá	Kopaná na ostrově zdomácňuje	93
Kapitola šestá	Aféra kvůli Atlantic Raiders	109
Kapitola sedmá	Fotbal na ostrově stárne	113
Kapitola osmá	Dvě míčové hry na ostrově	151
Kapitola devátá	Olympiáda na ostrově	163
Kapitola desátá	Kopaná na Robben Islandu bojuje o přežití	175
Kapitola jedenáctá	Nástup generace Soweto	195
Epilog	Život po propuštění	217
Jak tato kniha vznikala		225
Poděkování autora		253
Pár slov spoluautora		257

Předmluva

Cílem této knihy je zaznamenat a předat fascinující příběh Fotbalové asociace Makana, kterou založili vězni na jihoafrickém ostrově Robben Island.

Využili kopané k tomu, aby právě na neblaze proslulé půdě jednoho ze symbolů apartheidu vytvořili prostor vzájemné úcty, respektu a demokracie – a zároveň dokázali dodržet veškerá pravidla, principy a statuty předepsané mezinárodní fotbalovou asociací FIFA.

Hrdiny knihy Víc než jen hra nejsou jen ti, kteří na Robben Islandu hrávali kopanou a později stanuli v čele osvobozené Jižní Afriky – Jeff Radebe, Jacob Zuma, Mark Shinnars, Anthony Suze, Marcus Solomon, Tokyo Sexwale a Dikgang Moseneke, který byl roku 1969 demokraticky zvolen prvním předsedou vězeňské Makana Football Association. Kniha vypráví především o tisícovkách víceméně neznámých vězňů, kterým kopaná obohatila tamní strádání a jejichž oběti umožnily vznik svobodné Jihoafrické republiky.

FIFA vyloučila Jižní Afriku kvůli politice apartheidu v roce 1976. Přijata byla znovu díky úsilí mého předchůdce Joao Havelange v roce 1992. A pak přišel onen emocionální den, sobota 15. května 2004, kdy mi bylo ctí otevřít obálku a oznámit, že právě Jihoafrická republika se jako první na africkém kontinentě stane pořadatelem Mistrovství světa v kopané roku 2010.

Ano, tato kniha je oslavou kopané, tohoto celosvětově oblíbeného sportu, který se stal vášní miliónů fanoušků. Opravdu je však čímsi víc než jen hrou, protože spojuje svět, který se jinak víc rozděluje.

I v tomto smyslu je výkon fotbalistů z Robben Islandu pro kopanou závazkem.

Ať žije fotbal a jeho svět!

Joseph S. Blatter
prezident Mezinárodní fotbalové federace (FIFA)

Úvod

Všem přítomným na Robben Islandu se v onen den, 18. července 2007, naskytl vskutku neobvyklý pohled. Právě na tomto malém, větry bičovaném ostrově, vzdáleném dvanáct kilometrů od pobřeží Kapského Města se za hradbou z drátů ostrých jako žiletka a strážními věžemi, shromáždil výkvět světových fotbalových legend: Pelé, Samuel Eto'o, Ruud Gullit, George Weah a mnozí další. Seřadili se na trávníku plném hrbolů i výmolů a do reznoucích branek postupně nastříleli rovných devětaosmdesát gólů – každý na oslavu jednoho z roků života Nelsona Mandely, který právě slavil své narozeniny.

Kromě nich se zde shromáždili činovníci FIFA, pořadatelé jihoafrického Mistrovství světa v kopané 2010 a přední politici Jihoafrické republiky, aby vzdali hold Mandelovi v místě, s nímž bývá nejvíce spojován. Na drsném Robben Islandu, kde byly spolu s ním drženy tisíce dalších politických vězňů.

FIFA měla však k tomu, aby se jevištěm takto neobvyklé oslavy narozenin stalo fotbalové hřiště uprostřed bývalého vězení, ještě jeden důvod. Sotva hvězdná sestava slavných fotbalistů dokončila střelbu svých gólů, vstoupilo do kruhu u půlící čáry pět bývalých vězňů: Anthony Suze, Sedick Isaacs, Lizo Sitoto, Mark Shinnars a Sipho Tshabalala. Toto hřiště důvěrně znali. Vždyť je kdysi dávno budovali, válcovali a zavlažovali; brankové konstrukce i sítě vytvořili vlastníma rukama ze zbytků, které na pláž vyvrhlo moře obklopující Robben Island.

Tuto pěťici nejenže neznal svět – sotva o nich věděli i v jejich vlastní zemi. A přece právě oni přežili dlouhá léta věznění na tomto ostrově nejen díky tomu, že nikdy neztratili víru ve vznik svobodné Jižní Afriky, ale také proto, že v jejich zápase hrála významnou roli kopaná. O tom, jak se vězni na Robben Islandu sdružovali politicky, bylo napsáno mnohé; málo se však ví o tom, jak důležitý byl fotbal pro to, aby si v tak krutém prostředí vězni udrželi motivaci a zdravý rozum. Hrstka z nich nejprve s obdivuhodným odhodláním a na-

vzdory všem překážkám usilovala dlouhé čtyři roky o to, aby jim vedení věznice povolilo hrát regulární fotbalovou ligu. A ještě větší obdiv zaslouží skutečnost, že poté tuto ligu skutečně provozovali týden co týden přes dvacet let přesně podle pravidel FIFA: vedli zápisy o soutěži, o pohárových i přátelských střetnutích. Zdánlivě pouhý – byť všeobecně oblíbený – sport se v tamních podmínkách stal symbolem odporu proti apartheidu.

Poté, co se u púlicí čáry shromáždila ona legendární pětice bývalých vězňů, na hřiště vstoupili vrcholní činovníci FIFA, oficiálně se s nimi pozdravili a společně přistoupili k pozoruhodnému ceremoniálu. Poprvé ve svých dějinách totiž udělil vrcholný orgán celosvětové kopané členství nikoli státu či významnému jedinci, ale organizaci – Fotbalové asociaci Makana. Tato událost prokázala, jakou cestu urazila jihoafrická společnost od konce apartheidu v roce 1990 a následného vyhlášení multirasové Jihoafrické republiky. Jak ve svém projevu zdůraznil prezident FIFA Joseph Blatter, skutky, k nimž docházelo na Robben Islandu před řadou desetiletí, jsou důkazem skutečnosti, jak může kopaná měnit lidské životy a dodávat jim naději.

Mluvčí FIFA následně připomněl, co napsal svým druhům roku 1971 Sipho Tshabalala, když byl propuštěn z vězení na Robben Islandu. Podělil se s nimi o hrdost nad tím, jak se naučili kopanou hrát, a vyjádřil naději, že se jednoho dne setkají s vrcholnými představiteli této hry. A nyní se jeho sen stal skutečností: slavnostní ceremoniál sružil na jednom místě fotbalisty, jejichž věk i životní osudy se od sebe dramaticky lišily.

Sám Nelson Mandela se o kopanou před svým uvězněním na Robben Islandu v podstatě nezajímal. Až zde si povšiml, co tato hra pro jeho spoluvězně znamená, a postupně pochopil, jak sport dokáže lidi spojovat. Zároveň se k němu zvenčí dostaly propašované informace o tom, jak těžce nesou jihoafričtí příznivci sportu skutečnost, že jeho jednotlivá odvětví jsou okolním světem bojkotována a jižní Afrika se tak ocitá ve stále větší izolaci. Během šedesátých a sedmdesátých let minulého století byla totiž JAR celosvětově vy-

loučena ze všech soutěží v týmových sportech a z celé řady turnajů pro jednotlivce. To vše Mandelovi otevřelo oči. Uvědomil si, že lidé po celém světě vnímají sport i v souvislosti s tím, co je politicky správné či špatné. A jen tak se mohlo stát, že při světovém poháru v ragby, který roku 1995 historicky poprvé uspořádala Jihoafrická republika, předstoupil Mandela hrdě před televizní kamery oděn do trička, které mu daroval bělošský kapitán jihoafrického týmu Francois Pienaar. Tímto výsostně symbolickým aktem prezident zdůraznil, že sport je jednou z cest k vytvoření národní jednoty nezávislé na rasovém původu občanů.

Vše, co bylo dosud řečeno, má dvojí smysl. Pomáhá objasnit význam toho, že hostitelem Mistrovství světa v kopané 2010 byla právě Jihoafrická republika. A dokládá, že je nejvyšší čas vylíčit jedinečný příběh fotbalové ligy Makana.

Následující stránky přináší strhující svědectví o tom, jak skupina odhodlaných vězňů, bojovníků za svobodu, využila jevu, který Pelé nazval „nádhernou hrou“, k tomu, aby svým druhům i sobě samým dodali pocit důstojnosti v místě, jež patřilo k opravdovým peklům na zemi. A jak navzdory všem překážkám proměnili kopanou v aktivní nástroj svého boje za svobodu.

Na obálce této knihy je jediná existující fotografie, která dokládá skutečnost, že na ostrově se hrály regulérní fotbalové zápasy. Tento snímek pořídil v šedesátých letech člen jihoafrických bezpečnostních služeb a následně byl poskytnut mezinárodnímu tisku jako součást pečlivě zorganizované propagační kampaně, jež měla ujistit svět o tom, jak dobře se s vězni na Robben Islandu zachází.

Povšimněme si však, že tváře hráčů jsou rozmazané či přímo z černěny. To proto, že orgány apartheidu tvrdošjně odmítaly vnímat vězně jako lidské bytosti, jako individuality. Byli to prostě teroristé bez tváře, beze jména, identifikovatelní jen pod svými vězeňskými čísly. Doufejme, že tato kniha jim tváře opět vrátí.

KAPITOLA PRVNÍ

APARTHEID

„Jde nám o to, aby v jižní Africe jednoho dne nežili už žádní černoši.“

MINISTR JIHOAFRICKÉ VLÁDY CORNELIUS MULDER

Kapské Město, rok 1964. Sedick Isaacs postával na nároží v centru města, četl si noviny a snažil se vypadat samozřejmě. Nenápadný obrýlený mladík, povoláním středoškolský učitel, zvažoval závažnost i dosah činu, na který se právě chystal. Hleděl na první stránku novin, kde bylo napsáno, že Nelson Mandela byl právě vzat do vazby. Sedick nepatřil ke sportovním fanouškům. Kdyby byl ovšem v té chvíli zalistoval až na poslední stránku novin, dozvěděl by se, že nejvyšší orgán světové kopané FIFA právě vyloučil striktně bělošský tým JAR z mezinárodních fotbalových turnajů. Ale mladý muž bez tak sotva vnímal, co čte. Mapoval pohledem celou ulici, a když se rozhodl, že vzduch je čistý, zmizel v místní lékárně.

Za několik minut byl zpátky na ulici, pod paží objemný balík v hnědém papíru. Srdce se mu zběsile rozbušilo, když spatřil policijní dodávku, která zastavila na druhé straně ulice. Vmáčkl se do stínu mezi dveřmi a napjatě sledoval, jak z dodávky vyskakují dva policisté a na chodníku žádají pár černošských chodců o předložení osobního pasu.

Zákon o tomto druhu pasů zavedla vláda apartheidu v padesátých letech a od té doby byl mužům i ženám tmavé barvy pleti vyhrazen prostor, ve kterém směli žít, pracovat a pohybovat se. Osobní pasy zvané „dompas“ museli mít černí obyvatelé země stále při sobě, čímž se ve vlastním státě stávali vlastně gastarbeitery. V pasu byly podrobné osobní údaje, dále fotografie a otisk prstů. Na požádání je jejich majitelé museli předložit kterémukoli úředníkovi, policistovi

¹ Pozn. překladatele: Podle zákonů z roku 1949 bylo obyvatelstvo jižní Afriky rozděleno do čtyř rasových skupin: bílé, černé, barevné (smíšené) a indické.

či vládnímu zaměstnanci bílé pleti. Není divu, že lidé tyto „dompasy“ z duše nenáviděli.

Sám Sedick měl předky indického původu, a tudíž nemusel tento osobní pas mít stále při sobě. Věděl však, že jeho tvář může v části města vyhrazené jen pro bílé vzbuzovat nežádoucí pozornost. Kdyby se na něj policisté zaměřili, mohli by mu provést tělesnou prohlídku a co hůř, vyžádat si prohlídku balíku, který nesl.

Nákup, který právě v lékárně uskutečnil, byl naprosto legální – několik čistících prostředků pro domácnost a chemikálie, které si může v obchodě koupit kdokoli. Jenže při vhodném smíchání tvořily základ výbušniny. A jako zkušený chemik je Sedick koupil právě proto, aby z nich sestrojil bomby.

Tento tichý, distinguovaný intelektuál vyrostl ve čtvrti Bo Kaap, kde vystudoval Trafalgar High, jednu z nejlepších škol pro barevné obyvatele v celé jižní Africe. Na této škole se od učitelů mimo jiné dozvěděl o tom, jak vypadá demokracie v různých částech světa a jak musela být spravedlnost nastolena různými druhy revolucí. Tyto poznatky se Sedickovi, který vyrůstal v zemi nerovností vyvolaných apartheidem, navždy obtiskly do paměti.

Když pak na univerzitě studoval chemii, zapojoval se do různých skupin diskutujících o politice. Myšlenka na demonstrace a ozbrojený boj však byla jak Sedickovi, tak jeho přátelům cizí. Teprve poté, co jej otcův přítel seznámil s lidmi žijícími v černošském předměstí Langa, poznal Sedick skutečný útlak z první ruky. Otcův přítel pracoval jako krejčí a posílal své spolupracovníky za obchodem do černošských komunit. Dospívající Sedick je doprovázel do polorozbořených chatrčí z vlnitého plechu, které sloužily černým obyvatelům Langy jako jejich domovy.

Právě v tomto prostředí se začal setkávat s mladými politickými radikály, kteří mluvili o nutnosti přímé akce vedoucí ke svržení režimu. Zprvu mu jejich odhodlání plné zlosti vyráželo dech, ale čím blížeji se seznamoval s nesmírnou každodenní chudobou, v níž museli za apartheidu žít, tím víc jim začínal rozumět.

Stal se členem Muslimského hnutí mladých a seznámil se s dal-

šími lidmi, kteří chtěli posunout politický protest do ostřejší podoby. Někteří členové této skupiny vlastnili ruční zbraně, jiní zvažovali možnost sabotáží některých budov či zařízení, provozovaných vládou. Na Sedickovi s jeho vzděláním chemika bylo, aby ověřoval pravost zlata a pomáhal je pašovat ven za účelem získávání potřebných finančních prostředků pro odbojovou skupinu, a také aby své znalosti předával dalším členům hnutí.

Teď, ukrytý ve stínu, kam zacouval ve snaze vyhnout se pohledům policie, si uvědomoval absurditu případného zatčení. Kdyby ho policie přistihla, byl by zatčen, aniž stačil odpálit jedinou bombu. Jeho osobní odpor proti apartheidu by byl zadušen v zárodku. Jenomže tentokrát měl štěstí. Černí dělníci na druhé straně ulice měli osobní pasy v pořádku, takže je policie propustila a dodávka se rozjela ulicí. Sedick si oddychl a vydal se domů, pod paží balík plný přísad do budoucích výbušnin.

Sedick byl ještě dítětem, když v roce 1948 prosadila rasistická Národní strana ve volbách, kterých se smělo zúčastnit jen obyvatelstvo bílé pleti, apartheid. Ten vnutil tehdy Jihoafrické unii ve snaze zajistit výlučnost bělochů ve všech oblastech života systém naprosté rasové segregace.

Ještě předtím, během druhé světové války, však ve městských aglomeracích celého státu vznikly stovky nových továren a dílen na výrobu všemožného válečného zboží od munice přes vojenské vybavení po uniformy, vojenská bagančata či stany. Zajistit tak rychlý hospodářský rozvoj ovšem nebylo možné bez přílivu pracovních sil. A tak se do měst stěhovalo za vidinou pracovních příležitostí a lepších mezd chudé dělnictvo černé pleti či indického původu. Nemohlo to vést k ničemu jinému než k přelidnění, s nímž si příslušné orgány nevěděly rady. Nově příchozí neměli kde bydlet – a tak v Johannesburgu, Pretorii, Port Elizabeth anebo v Sedickově rodném Kapském Městě vznikaly předměstské kolonie plné chudoby.

Koncem druhé světové války žilo poprvé v dějinách JAR ve městech víc obyvatel černé barvy pleti než bělochů. Mnozí z nich – pře-

devším ti, kteří patřili k Afrikánské pravici – spatřovali v tomto vývoji značné nebezpečí; obávali se, že městské aglomerace začnou ovládat černoši. Aby tomuto – řečeno jejich jazykem – „černému nebezpečí“ čelili, zavedli apartheid neboli v afrikánštině stav společenského oddělení.

V praxi to kromě bělochů, tedy i pro takové jako byl Sedick, znamenalo jediné. Jejich život byl svázán a zadušen nespravedlivostmi diskriminace. Systém se opíral o přesvědčení, že bílí jsou ostatním nadřazení a že jejich „jedinečnost“ musí stát chránit všemi dostupnými prostředky. Už před rokem 1948 se tady našlo mnoho příkladů rasové diskriminace. Ale teprve od následujícího roku bylo vše ukotveno v zákoně.

Zatímco Sedick prožíval dětství, režim oficiálně oznámkoval každého jedince v zemi podle rasy – běloši, černoši, barevní (míšenci) a indického původu. Pokud se našly rodiny, jejichž členové měli třeba různý tvar vlasů, mohlo se jejich rasové zařazení vzájemně lišit. Při vynucování pravidel mohli vládní úředníci postupovat selektivně a svévolně, což také činili. Důsledkem bylo rozdělování mnoha rodin, jejichž děti se ocitly v cizí péči. Podobná opatření se ospravedlňovala tvrzením, že je třeba dodržovat daný systém, neboť jinak by došlo ke katastrofě v podobně rasového smíšení.

Vláda vydala zákony, které zakazovaly mezirasový pohlavní styk i mezirasová manželství. Policie dbala na jejich dodržování tak důkladně, že vnikala nejen do domů či bytů, ale dokonce až do ložnic, aby tam pořizovala usvědčující fotografie.

Po celé zemi se objevily nápisy a označení nového druhu: „Pouze pro bílé“. Rasy bylo třeba od sebe odlišovat víc a víc, takže vznikaly rasově oddělené školy, univerzity či nemocnice. Veškerá veřejně přístupná vybavení od plaveckých stadionů přes pláže až po veřejné toalety byla přístupna buď pouze bílým, nebo ostatním. Totéž platilo pro restaurace, kina, hotely, kavárny. Běloši jezdili v autobusech pro bílé a čekali na zastávkách vyhrazených jen bílým. A nepřekvapí, že pokud šlo o získání různých hospodářských výhod od zaměstnání po půdu, byli právě bílí obyvatelé Jižní Afriky vždy první na řadě.

Více než osmdesát procent půdy, včetně té bohaté na nerosty, vlastnilo v zemi pouhých dvanáct procent obyvatelstva.

Následně vláda apartheidu vytvořila zákony, které proměnily černé obyvatele v cizince ve vlastní zemi. Na jejich základě totiž vznikly takzvané bantustany (domovská území) – zbídačelé venkovské oblasti podobné těm, které byly vyhrazeny původnímu obyvatelstvu ve Spojených státech či v Austrálii. Zabíraly necelou desetinu jihoafrického území – a přesto v nich měla být vměstnána veškerá černošská populace. Tím mělo být zabráněno tomu, že by černí ve městech převládli. V čele bantustanů stanuli loutkoví představitelé dosazení centrální vládou, kteří měli velice omezenou moc a zároveň povinnost konzultovat se svými bílými vládci veškeré aspekty místního vládnutí.

Ze svých domovů tak byly více než tři miliny obyvatel násilně přemístěny na území, která byla pro tak velké množství nově příchozích příliš malá a nedostatečně vybavená potřebnou infrastrukturou. Zato došlo k likvidaci a zboření čtvrtí jako Sophiatown v Johannesburgu či District Six poblíž Kapského Města, jež dosud překypovala pulsujícím multirasovým životem. Jen v Sophiatownu, jedné z nejstarších černošských částí Johannesburgu, žilo před zavedením apartheidu padesát tisíc obyvatel. A přesto vše, čím se tato čtvrt proslavila doma i za hranicemi, ať už to byl jazz, či jiné oblasti umění a kultury, zmizelo prakticky přes noc. Pod jejím pláštěm obsadili oblast vojáci a policisté a nahnali místní obyvatelstvo do nákladních vozů, které je – schoulené na holé podlaze – odvezly proti jejich vůli do nevládné pustiny víc než dvacet kilometrů za město. Vláda ji sice eufemisticky pojmenovala Meadowlands, Louky, ale její noví obyvatelé si zkratkou tří slov – SouthWest Township neboli Jihozápadní Město – vytvořili svůj název: Soweto.

Sotva byla vynucená evakuace čtvrti Sophiatown dokončena, do domů se zakously buldozery; veškeré doklady původního osídlení tak byly vymazány z paměti. Vzniklo zde nové město pro úředníky, „bílé límečky“. Vláda je pojmenovala afrikánským slovem, srozumitelným všeobecně – Triumph.

Zatímco Sedick dospíval, začal se podobný model nuceného přestěhování opakovaně uplatňovat po celé zemi. Brzy se týkal také barevných či Indů. Z měst bylo násilně vyhnáno přes tři sta tisíc lidí, kteří byli přesídleni do velmi chudých venkovských oblastí.

Jenomže bílé čtvrti se neobešly bez pracovní síly, jakou představovali právě černí, barevní a přistěhovalci z Asie. Dokonce na ní závisely do té míry, že vláda musela najít způsob, jak této rasově odlišné pracovní síle sice umožnit nadále práci ve městech, ale zároveň mít její pohyb přísně pod kontrolou. Tak vznikl onen princip osobních pasů pro černé.

Vláda nicméně sledovala ostržím zrakem i další kategorie obyvatelstva, zvláště pokud se – jako Sedick – hlásilo k té či oné organizaci, kritizující apartheid. Sedick postupně pochopil, že spáry jihoafrické tajné policie jsou roztaženy napříč všemi oblastmi společenského života. Na své bojovně naladěné přátele či sousedy donášeli nejchudší z nejchudších, a to buď za peníze, nebo v důsledku vydírání. Tajní agenti se vloudili do většiny – pokud ne do všech – organizací působících v opozici proti apartheidu a postupně utahovali stále těsnější smýčku kolem disentu.

Sedick do jisté míry cítil, že je jen otázkou času, kdy bude za svoji činnost zatčen. Teď se nervózně vracel domů z obchodu a snažil se nepřilákat k sobě v této části města, vyhrazené především pro běloch, pozornost kvůli rysům ve tváři prozrazujících indický původ. Prošel kolem dalších policejních kontrol, ale onen den stálo štěstí při něm. Dorazil domů, aniž by jej kdokoli zastavil, a pustil se do svých pokusů.

O pár dnů později se Sedick se třemi svými druhy rozjel do přímořské oblasti Strandfontein beach v Kapském Městě, aby tam na pláži vyzkoušel čerstvě vyrobené výbušniny. Všude kolem do vzdálenosti několika kilometrů jen samý písek; město bylo v nedohlednu. Sedick s přáteli byli přesvědčeni, že zde jsou mimo dosah tajných služeb. Zahrabali část vybavení do písku a cestou zpět je napadlo, že by mohli zastavit poblíž místní nevelké elektrárny a vyhodit ji do

Sophiatown, Johannesburg. Z této čtvrti bylo násilně vyvezeno šedesát tisíc lidí s veškerým majetkem a přemístěno vesměs do předměstí Meadowlands, později známého jako Soweto. Sophiatown dostal nový název v afrikánštině: Triompf.

Veškerý život za apartheidu probíhal odděleně – počínaje svatbou přes místo bydliště, vzdělávání dětí a zaměstnání rodičů až po takové detaily jako nástupiště městské dopravy či taxislužby.

VÍC NEŽ JEN HRA

FOTBAL V APARTHEIDU

Chuck Korr a Marvin Close

Z anglického originálu MORE THAN JUST A GAME,
vydaného nakladatelstvím HarperCollins Publishers Ltd

v Londýně v roce 2008,

přeložil Jiří Vejvoda

Obálku navrhl Filip Žahourek

Vydalo Nakladatelství Olympia, a. s.,

Klimentská 1, 110 15 Praha 1,

roku 2010 jako svou 3806. publikaci

První vydání, 260 stran

Odpovědný redaktor Jaroslav Kotouč

Sazba a grafická úprava TYPO JP

Tisk Olympia – Sportprint